

Dramaturgia și teatrul bulgar

Genul literar dramatic și teatrul însuși au în Bulgaria o tradiție valoroasă, recunoscută și de critica dramatică din afara granițelor ei.

Începuturile teatrului bulgar sînt străvechi. Abia înfiripați ca stat de sine stătător, bulgarii au avut de luptat pentru independența lor cu Bizanțul, sub a cărui stăpînire au viețuit cîteva secole. Apoi a survenit lunga noapte de aproape cinci veacuri sub dominația Imperiului otoman, care n-a izbutit, totuși, să șteargă cu totul din amintirea popoului încîntarea pe care o dă vizionarea unui spectacol. „Kukeri” — învăluți în ceața miraculoasă prin care conștiința populară s-a întruchipat, prin măști și animale dăruite cu grai omenesc — sînt una din multele dovezi ale persistenței vocației teatrale a poporului bulgar, în acele vremi.

În condițiile istorice ale multisecolarei sale lupte pentru eliberare națională și socială, poporul bulgar a văzut născîndu-se, în ultimele decenii ale secolului trecut, determinat de conștiința politică a momentului, și teatrul său cult. Multe din lucrările dramatice de început, astăzi uitate, sînt scrise în acest spirit acut politic, și poartă semnificația substratului lor politic, deși sînt stingace, desigur, pe planul tehnicii, și uneori chiar naive. Data nașterii dramaturgiei bulgare de valoare, intrate astăzi în repertoriul clasic, o putem situa în epoca următoare războiului din 1877—78, care a dus la independența de stat a Bulgariei. Dacă sub dominația străină focul creator artistic era silît să ardă sub cenușă, el devine, îndată după 1878, obiect al istoriei și pune sîmînța tradiției sănătoase — a spiritului național, cetățenesc, politic, ce va alimenta ulterior poezia teatrului bulgar. Trăsăturile fundamentale ale dramaturgiei clasice bulgare sînt constituite din simțul acut al epocii, din comuniunea strînsă, dintre autor și popor. Este în acest sens pilduitoare drama lui H. Daskalov *Stoian-Voivoda*, care s-a jucat la Varna în 1879.

Capriși de o puternică feroare patriotică, autorii bulgari au creat un vibrant curent de

Noua clădire a teatrului din orașul Tirnovo

inspirație istorică, iar promotorul acestui curent a fost marele scriitor și dramaturg Ivan Vazov, autorul unei lungi serii de lucrări, precum: *Sub jug* și *Borislav* (jucate în 1917); *Ivailo* (reprezentată în 1920), *Duelul*, *Pătătorii în slujba neamului* (pusă în scenă în 1920). Urmază, în 1920, *Spre prăpastie*, seriere ale cărei accente protestatatoare, marcînd mai ales pe eroul ei, bogomilul Kiril Bosota, au determinat critica bulgheză să vadă în

„Visătorii” de Orlin Vasiliev, la Teatrul Dramatic din Plovdiv

acest Kiril, „parcă un comunist modern care, înainte cu șase veacuri, biciuiește contemporaneitatea și răscoală pe cei oprimați și nedreptățiți”.

Dramaturgia lui Ivan Vazov e însoțită de dramele unui V. Drumev (care a dat în 1919 piesa *Ivanko* iar în 1921 *Boian Vrăjitorul*), ale unui Iordan Iovkov (cu *Boreana*) și ale bătrînilor dramaturgi Anton Strașimirov și Asen Razvıetnikov cărora li se datorează — primului, piesa *Vampirul*, și celui de al doilea — *Un fapt eroic*.

Dramaturgia bulgară modernă, începînd cu *Nora* (dramatizare de M. Hristov după romanul lui Gh. Karaslavov), comediile *Piatra în baltă* de Gh. Karaslavov, *Soacra* de Anton Strașimirov, *Mina de aur*, de St. L. Kostov și continuîndu-se cu comediile *Milionul* de Raico Stoianov, *Golemanov* de St. K. Kostov și *Lupii păzesc turma* de Ludmil Stoianov, se relevă pentru caracterul lor social, exprimat nu de puține ori în opere considerate astăzi clasice, și care fac de asemenea parte din fondul de aur al repertoriului național bulgar.

Se adaugă acestora piesele cu un adînc conținut filozofic, axat pe sentimentul despre frumos și extras din legendele de largă circulație: printre acestea se remarcă, puternica dramă *Meșterii* de Raico Stoianov, al cărei

subiect dezvoltă, într-o viziune particulară, legenda meșterului Manole. Piesa s-a reprezentat în premieră absolută la Teatrul Național din Sofia, în septembrie 1927, sub direcția de scenă a regizorului Masalitinov.

În evoluția dramaturgiei bulgare, Marca Revoluție din Octombrie a avut un răsunset enorm. Barierele ridicate de burghezia bulgară, n-au fost în stare să oprească suflul revoluționar de la răsărit. Din pricina reprimării sălbătice însă, prin care revoluția țărănească din septembrie 1923 a fost îngenuncheată, și a regimului de teroare care a urmat, acțiunea de înnoire a teatrului s-a putut manifesta abia după anul 1930, cînd muncitorii feroviarı au inaugurat propriul lor teatru popular-muncitoresc. Inițiatorii lui, simpli muncitori feroviarı, de toate îndeletnicirile, ca și unii funcționari de pe treapta ierarhică cea mai de jos, se considerau doar pionieri care-și îndeplinesc o sacră datorie socială. Misiunea lor a fost extrem de trudnică, bogată în jertfe dintre cele mai grele. Repetițiile aveau loc în mansardele gării din Sofia: începeau la miezul nopții și țineau pînă-n zori, cînd interpreții și ceilalți cola-

Scenă din spectacolul cu piesa „Stăpîni pe situație” de V. Neșcov, Teatrul din Loveci

boratori trebuiau să plece la munca lor zilnică.

Rolul important, în educarea maselor, jucat de Teatrul Popular Muncitoresc nu putea fi ignorat. Dar tocmai de aceea a fost desființat, iar inițiatorii lui, supuși represaliilor. Aceeași soartă au împărtășit-o și alte echipe teatrale: „Teatrul tinerilor artiști”, „T. 35”, „Colectivul Tribuna”...

Bazele trainice ale teatrului realist bulgar au fost puse după 9 Septembrie 1944, după ce poporul bulgar și-a cucerit libertatea socială și și-a luat soarta în propriile sale mâini. Eliberată de apăsare, dramaturgia bulgară a început să se dezvolte pe linia unui realism cu deosebire critic, apoi socialist, și a fost, ca atare, larg îmbrățișată de public. Amintim, din prima perioadă piesele: *Alarma*, *Depeșa fatală*, de Orlin Vasilev (în 1947); *Milostenia Domnitorului* (în 1949); *Pentru onoarea epoletului și Ivan Șișman*, de Kamen Zidarov; *Blocada*, *Prima lovitură*, de Krum Kiuleaykov; *Ora precisă*, de M. Milkov, *Visătorii*, de Orlin Vasilev, *Femei cu trecut*, *Vinovatul*, *Odihnă la Iarko-Iris*, de Dimităr Dimov și altele.

În ultimul timp, surprinși de succesul de public pe care l-a eules Kamen Zidarov cu piesa *Ivan Șișman*, dramaturgii au fost cuprinși de o generală ardoare istorică. Înclinarea spre teme și subiecte exclusiv istorice risipea însă atenția ce trebuia acordată temelor contemporane și era de natură să micșoreze aportul adus de teatru la construirea socialismului. Ceea ce nu înseamnă că nu se cuvine recunoscută valoarea unor drame istorice, ca, de pildă, *Kaloian*, prin care același Kamen Zidarov dă o interpretare marxistă istoriei bulgare, sau, mai recent, *Lenin a intrat în casa noastră*, prin care Gh. Karaslavov ne introduce în atmosfera luptelor clasei muncitoare bulgare, după primul război mondial. Hotărîrea Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Comunist Bulgar, indicînd pozițiile de plecare ale artei socialiste, necesitatea de prim ordin a unei metode partinice, de clasă, atît în crearea, cît și în aprecierea înfăptuirilor artistice, a fost în atari împrejurări, explicabilă și necesară. Teatrul e chemat să-și manifeste puternic și deschis partinitatea, angajarea lui civică, adîncea sa credință față de realismul socialist. În felul acesta lupta împotriva diversivității ideologice nu se constituie doar abstract, pe planul teoretic, ci ca un program de acțiune cotidiană, continuă. După plenara din aprilie,

„Odihna la Iarko-Iris”, în interpreta-
rea Teatrului din Iambol

lozica înaripată: „Mai mult pentru popor, mai aproape de popor” a ridicat la o treaptă superioară legăturile creatorilor din dramaturgie și teatru cu oamenii muncii.

S-a susținut că dezvoltarea dramaturgiei și teatrului bulgar, începând de la 9 Septembrie 1944 până în 1969, n-a urmat totdeauna o linie dreaptă. E drept, procesul de creație este complicat și contradictoriu în toate ocaziile, și este natural să descoperim neajunsuri și slăbiciuni în dezvoltarea artei dramatice bulgare.

În pofida eforturilor, depuse de autorii de dramă și comedie consacrați, pentru ridicarea dramaturgiei bulgare la nivelul vieții elocvente a poporului, creator al societății socialiste, mai apar unele piese, care nu adănesc problemele puse de viața contemporană și nu ajung să surprindă complexitatea conflictelor inerente unei societăți în continuă transformare.

Totuși, în majoritatea lor, autorii dramaticei bulgari au izbutit să contureze echipul eroului contemporan, constructor al socialismului, caracterul complex al edificării noii societăți. Și nu puține sînt succesele de care s-au bucurat operele dramaturgilor bulgari, produse în anii de după 1944.

Tematica lor, nespus de diversă, reflectă, în fond, diversitatea și complexitatea problemelor de viață și de construcție ale societății noi. O lucrare, bunăoară, înfățișează aspectele relațiilor comerciale ale lumii socialiste cu firmele capitaliste, aspecte adesea minate de tentații și oferte maloneste venite din partea Occidentului (*Nopti fierbinți în Arcadia* de Dragomir Arsenov); alta privește condiția artistului, imposibilitatea pentru un creator cinstit, de a accepta situații de compromis, de a-și călca propriile convingeri de dragul unui confort social artificial (*Destine omenești* de Gheorghe Svejin). Altă lucrare denunță practicile birocratice și le supune judecării opiniei publice, pentru a demonstra măsura în care ele ajung să pună în primejdie onoarea omului, să fructifice inechitatea socială, să acopere adevărul. (*Omul din dosar*, de Lozan Strelkov). Alta, *Prețul încrederii*, de prolificul dramaturg Kliment Tacev, evocă sacrificiile umane suportate în timpul luptelor de partizani, în timp ce piesa lui Bojidar Bojilov (*Sunați-mă la telefon*) pune față în față generația luptătorilor din rezistență cu o categorie de reprezentanți ai generației de azi care, ignorând jertfele predecesorilor lor, trec cu ușurință peste principiile morale ale societății în care trăiesc, socotindu-se liberi de orice obligații și responsabilități. Etica socialistă intră și în dezbaterea dramatică abordată de reputatul dramaturg Kamen Zidarov în lucrarea *Dragostea Adrianei Orlova*. Clasică prin factură, modernă prin conținutul ei, drama lui Zidarov își alătură cu putere emoțională, scrierea dramatică *Procurorul* a lui G. Djagarov, actual președinte al Uniunii Scriitorilor Bulgari. Piesa acestuia — una din cele mai puternice creații din repertoriul actual al teatrelor din Bulgaria — înfățișează, de asemenea, un profund și nuanțat proces de conștiință în legătură cu afirmarea adevărului și a dreptății, dincolo de împrejurări ce ar părea că îndreptățesc obnușirea lor⁵³.

Dar realitățile din țara vecină sînt oglindite nu numai pe latura lor dramatică. Satira, comedia de moravuri și de caracter, chiar farsa bufă și aparent facilă sînt adesea folosite și ele pentru veștejirea rămășițelor trecutului în conștiința și în atitudinile oame-

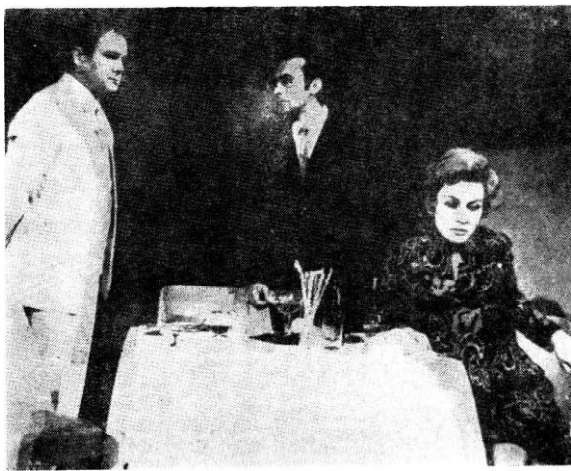
* *Lucrarea, jucată în trecuta stațiune și la Teatrul de Stat din Galați, se află în actuala stațiune pe lista repertorială a Teatrului Național din Cluj.*

nilor, ori pentru infierarea în genere a comportamentului sau gândirii ce pot împiedica clanul constructiv caracteristic actualei societăți din Bulgaria socialistă. Comedia *Tainele tirgului* de Boian Danovski și Petăr Slavinski, (aflată actualmente și pe afișul Teatrului de Stat din Brașov, în traducerea noastră și pusă în scenă de Sică Alexandrescu) este una din aceste comedii, populată de personaje meschine, dornice de plăceri desfrinate, al căror cinism și al căror comportament asocial sînt însă prompt osîndite, cu senină dar fermă combativitate, nu numai de eroul justițiar al piesei, dar de însăși opinia publică, reprezentată de spectatori. Aceiași autori au scris și comedia *De-a joaca* în care defectele morale din actualitate sînt investimate în straie de epocă; așa, „distanțate” (și amintind oarecum de formula pirandelliană a teatrului în teatru), tarele criticate ies mai izbitor la lumină. Comicul de situații și comicul de limbaj se întrepătrund. Este o comedie care se bucură de unanima apreciere a criticilor și spectatorilor. Ciocnirea între vechi și nou face obiectul unei succulente dezbaterei și în comedia *Insurătelul* de Emil Manov, comedie care, prin observația fină a realităților și prin tehnica dramatică, amintește, — fără a fi totuși lipsită de originalitate — de serisul lui Baranga. Unul din cei mai valoroși scriitori ai Bulgariei, Gheorgi Karaslavov, membru al Academiei, a dat și el recent o comedie, *Vrămașa mea — Limbutia*. Aceasta se impune chiar de la primele replici prin actualitatea problemelor ce ridică, prin subtila ironie ce o străbate, prin autenticitatea universului uman ce înfățișează, prin forța ei educativă și calitățile artistice.

În afara operelor și autorilor mai sus citați, arta dramaturgiei e slujită în Bulgaria și de alți autori, care se bucură de un bine-meritat prestigiu. Să amintim dintre ei măcar pe unii: Ivan Pečov, Orlin Vasilev, Vladimir Golev, Boian Balabanov, N. Rusev, Ivan Radev...

În cîntea apropiatei comemorări a lui Gh. Dimitrov, scriitorul Tudor Ghenov a creat piesa *Monologul neterminat*, un însuflețit poem dramatic închinat marelui conducător bulgar și eminent luptător pentru cauza socialismului în lume.

Eforturile scriitorilor bulgari de a da avînt literaturii dramatice, așa fel încît să nu mai rămînă, ca altădată, o ramură codașă a literaturii, s-au soldat în genere cu rezultate rodnice. Se poate spune că aceste eforturi au dus la creșterea vizibilă a măiestriei artistice în abordarea și oglindirea multilaterală

„Nopti fierbinți în Arcadia” de Dragomir Arsenov. Teatrul Dramatic din Varna

a realității, în îmbunătățirea simțitoare a tehnicii dramatice. În cîmpul dramaturgiei se angajează mereu alți autori, recrutați dintre cei mai de seamă creatori din literatura bulgară, fapt care ne face să fim convingși de ascensiunea continuă a teatrului națiunii vecine.

Nu putem totuși încheia aceste sumare notații fără a remarea formidabilul succes de public pe care l-a avut în 1970 reluarea piesei *Odiună la Iarko-Iris* prin care defunctul scriitor Dimităr Dimov, evocă un episod din războiul civil spaniol. Secretul acestui succes, care este în momentul de față un fapt central al vieții teatrale din capitala bulgară, se explică nu numai prin datele factice ale dramei — mișcările, ciocnirile și psihologia maselor populare —, ci mai ales, prin semnificațiile ei generale, prin forța emoțională autentică pe care o degajă în afirmarea ideii revoluției și a comunismului, a victoriei sale implacabile.

Spre asemenea semnificații și spre asemenea efecte emoționale și de convingere tind de altfel, în tot ce se încearcă și prin tot ce are mai valoros, scrisul și arta teatrală bulgară, în genere.

Mihail Magiari